

מה שווה הסדר ניגוד העניינים של נתניהו אם הוא מצפצף עליו?

הפרופסורים לוצ'יאן בבצ'וק וברק מדינה, משפטנים בכירים מארה"ב וישראל, קוראים לבג"ץ לכוון יחד את העתירות נגד חוקי ההפיכה והפרת ניגוד העניינים - ולקבוע שפעולות להחלשת מערכת המשפט בטלות כל עוד נתניהו בניגוד עניינים

העתירות ההיסטוריות שמונחות כיום בפני בג"ץ ותוקפות את חוקי ההפיכה המשטרית, כמעט שאינן עוסקות במשמעות של הפרת הסדר ניגוד העניינים של ראש הממשלה בנימין נתניהו.

היועצת המשפטית לממשלה, גלי בהרב מיארה, כבר קבעה במכתב לנתניהו כי החלטתו "להיכנס לאירוע" היא הפרה של התחייבותו בפני בג"ץ ושל ההסדר שעליו חתם. בפועל, חוץ מהמכתב לא ננקטה נגד נתניהו שום סנקציה. התנועה לאיכות השלטון עתרה לבג"ץ בבקשה להוציא צו ביזיון בית משפט נגד ראש הממשלה - אבל העתירה נדחתה.

ההתחייבות של ראש הממשלה נתניהו להימנע מניגוד עניינים ניתנה ב-2020 בבג"ץ שבו נקבע ברוב של 11-0 כי אין מניעה לכך שתוטל עליו הרכבת הממשלה למרות כתב האישום החמור שהוגש נגדו.

בבג"ץ שעסק בביזיון בית המשפט נכתב במאי האחרון כי "אחת מהנחות היסוד שעל בסיסן התאפשרה הרכבת הממשלה ה-35 על ידי חבר הכנסת נתניהו, על אף כתב האישום התלוי ועומד נגדו, הייתה כי ייערך לו הסדר ניגוד עניינים, כמפורט בעניין הרכבת הממשלה. הסדר זה נועד להפיג את החשש הנובע מהמצב התקדימי והחריג שבו מתנהל הליך פלילי בעניינו של ראש ממשלה מכהן".

מצד אחד, מדובר בהסדר ניגוד העניינים החשוב ביותר בתולדות ישראל כי ראש הממשלה הוא האיש בעל העוצמה הגדולה ביותר ברשות המבצעת ויש לו יכולת להשפיע על הרשות השופטת. מהצד האחר, נראה כי אין שום דרך לאכוף על

נתניהו לממש את ההתחייבות המגולמת בניגוד העניינים ואין גם סנקציה שניתן להטיל עליו.

נבצרות לא נמצאת על הפרק

נתניהו חשש כי היועצת בהרב מיארה תכריז על נבצרות אם יתערב בחקיקת ההפיכה המשטרית אבל היועצת הבהירה שוב ושוב כי הנושא אינו עומד על הפרק. בראיון לפודקאסט של "הארץ" הסביר שופט בית המשפט העליון בדימוס מני מזוז, שהיה גם היועץ המשפטי לממשלה, כי הכרזה על נבצרות על בסיס הפרה של הסדר ניגוד העניינים תהיה "מרחיקת לכת".

לדעה זו שותפים שניים מהמשפטנים הבולטים בישראל ובארה"ב. הם סבורים שנבצרות תהיה מהלך "רדיקלי", אבל יש להם פתרון אחר.

פרופ' לוצ'יאן אריה בבצ'וק מאוניברסיטת הרווארד בארה"ב ופרופ' ברק מדינה מהאוניברסיטה העברית מציעים במאמר שיתפרסם בקרוב ב"פורום עיוני משפט" לקבוע כי הסנקציה שנובעת מהסדר ניגוד העניינים היא בטלות של חוקי ההפיכה המשטרית ומעשי ממשלה להחלשת מערכת המשפט או - לחילופין - דחייה של תחולתם עד תום ניגוד העניינים של נתניהו.

מדינה הוא מומחה למשפט ציבורי שהיה רקטור האוניברסיטה העברית ודיקן הפקולטה למשפטים. בבצ'וק הוא מבכירי המומחים בארה"ב למשפט, כלכלה ומימון ומוכר במיוחד כמי שהיה היועץ של הועדה לטיפול בבעיית הריכוזיות בישראל שהוקמה על ידי ממשלת נתניהו בתחילת העשור הקודם.

השניים טוענים כי יש קשר הדוק בין הפרת הסדר ניגוד העניינים לבין העתירות נגד חוקי ההפיכה המשטרית ולכן בג"ץ צריך לדון בשני העניינים ביחד.

הניתוח של שני הפרופסורים מבוסס על שני הערכים הייסודיים שעמדו לדעתם בבסיסו של פסק הדין של בג"ץ ממאי 2020 שבו נקבע כי אין מניעה לכך שנתניהו יוכל להרכיב את הממשלה למרות כתב האישום החמור שהוגש נגדו.

לדבריהם, ההחלטה "חתרה להגן על שני ערכי יסוד: כיבוד רצון הרוב בכנסת בדבר זהותו של ראש הממשלה, והגנה על שלטון החוק". לכן הם מציעים לבג"ץ פתרון שנועד להבטיח את המשך ההגנה על שני ערכי היסוד הללו.

מצד אחד, נקבע כי אין לאסור על חבר כנסת שמואשם בפלילים לכהן בתפקיד ראש הממשלה, למרות הבעייתיות הכרוכה בכהונה כזאת, וזאת על יסוד הצורך לכבד את זכות הבחירה של הרוב בכנסת והציבור המיוצג על ידיו. מהצד האחר, כדי להגן על שלטון החוק נקבע כי ראש ממשלה שמואשם בפלילים חייב לכבד את המגבלות שיוטלו עליו בהסדר ניגוד עניינים, כדי להתמודד עם החששות שהוא עלול להשתמש במעמדו השלטוני הרם לשם קידום האינטרס האישי שלו כנאשם בפלילים.

קביעה שיפוטית

בבצ'וק ומדינה כותבים כי "התגובה המתאימה להפרה המהותית של הסדר ניגוד העניינים היא קביעה שיפוטית, שיכולה להינתן בכל אחת מהעתירות משני הסוגים שמונחות בפני בית המשפט, שכל עוד נתניהו עומד למשפט פלילי ונמצא בניגוד עניינים, צעדים שננקטו או יינקטו להחלשת מערכת אכיפת החוק אינם תקפים".

הם מדגישים כי "עיקרון זה יחול על כל צעד – בין החלטות מינהליות של הממשלה והשרים ובין חקיקה, לרבות חוקי-יסוד – שתוצאתו המסתברת תהיה החלשה כזו".

לדברי הפרופסורים, פתרון זה יאפשר לראש הממשלה נתניהו להמשיך לכהן בתפקידו, תוך כיבוד תוצאות הבחירות לכנסת, ובה בעת יימנע פגיעה בשלטון החוק. "הסדר ניגוד העניינים היה מיועד למנוע פגיעה כזאת על פי בג"ץ הרכבת הממשלה, אך לא השיג מטרה זו, בשל ההפרה המהותית של ההסדר על ידי נתניהו", הם מסבירים ומוסיפים: "בשל כך, במצב הדברים הנוכחי, הסעד המוצע כאן הוא הדרך הטובה ביותר למניעת פגיעה בשלטון החוק".

השניים גם מסבירים כי להצעה יתרון נוסף: היא תחול על כל יוזמה שבה נתניהו מצוי בניגוד עניינים. לכן לנתניהו לא תהיה מוטיבציה לעסוק בנושאים שבהם הוא מצוי בניגוד עניינים והממשלה תוכל להתמקד בתחומים אחרים.

בנימה אופטימית במיוחד, בבצ'וק ומדינה כותבים כי הפתרון שהם מציעים "צפוי לקדם גם את אמון הציבור ברשויות השלטון ולזכות בהכשר ציבורי ותמיכה רחבה בו, או לפחות נכונות נרחבת להשלים עמו. לכן, מהלך כזה ייתר את הצורך בדיון נפרד של בג"ץ בתקפות של כל אחד ממרכיבי הרפורמה המשפטית להחלשת מערכת אכיפת החוק שיאומץ בתקופה זו".

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

הפיכה משטרית בנימין נתניהו בית המשפט העליון-בג"ץ